

NIEKTORÉ FUNKCIE POLITICKÝCH VZŤAHOV A INŠTITÚCIÍ V SOCIÁLNOHOSPODÁRSKEHO PODNIKU

Z. ŠTASTNÝ

Sociálny systém poľnohospodárskeho podniku je mnohodoménová, bohatá štruktúrovaná sústava sociálnych útvarov, procesov a vzťahov, ktoré sa pôsobením špecifického typu sociálnej väzby podieľajú na realizácii inštitucionálnych cieľov podniku. Štruktúra a dynamika sociálneho systému poľnohospodárskeho podniku družstevného typu (JRD) sa vyznačuje oproti iným výrobným sústavám špecifickosťou dvojakého druhu.

Predovšetkým špecifickými rysmi, ktoré podniku vtlača poľnohospodárstvo ako odvetvový sektor národného hospodárstva, kde tieto podniky pôsobia, a ďalej špecifickými rysmi danými skupinovú (kolektívnu) formou vlastníctva v tomto type podniku.

Oba tieto modifikujúce vplyvy sa prejavujú najmä v týchto prvkoch sociálneho systému JRD (Matejko 1967).

V cieľoch podniku

Inštitúcia JRD sa vyznačuje pluralitou cieľov. V komplexe cieľov, zverených podniku vyššími sústavami, nachádzame okrem špecializovanej výrobnnej činnosti ako cieľa konštituujuceho vo veľkej miere i cieľe politické a sociálne, kultúrne i administratívno-správne. Podnik má okrem toho rozsiahlu škálu vlastných cieľových orientácií, danú vyššou mierou autonómie vlastníckeho typu. Umiestnením v sociálnej oblasti vidieka začleňuje JRD do svojho systému i nektoré mimoinštitucionálne ciele, ktoré pôvodne plnili sústavy alebo inštitúcie komunity, alebo iné, mimokomunitárne inštitúcie.

V personálnej skladbe výrobcov

Demografická štruktúra pracovníkov JRD sa v dôsledku hlavne industrializačnej migrácie a urbanizačných procesov vyznačuje prevahou staršej generácie, s veľkým podielom zamestnaných žien. Nízka kvalifikácia, malá kultúrna a politická aktivita, špecifické psychické založenie vidieckeho obyvateľstva, väčšia závislosť od tradícií, religiozita a iné, sú osobitosti, ktorými sa personálna základňa poľnohospodárskych pracovníkov vôbec a pracovníkov JRD zvlášť, líši od iných skupín zamestnancov.

V prostriedkoch a predmetoch činnosti inštitúcie

Biologické a klimatické faktory sú podstatnou časťou ako prostriedkov, tak i predmetov výrobného procesu. Prírodné sily zúčastnené vo výrobnom procese sú do určitej miery automatizmi, ktoré sú vzhľadom k stupňu uplatnenia a ovládnutia vedy v tomto odvetví zatiaľ autonómne, neovládateľné. V pracovnom procese prevláda manuálna práca, tradičná technológia, rozptýlené pracovné pole. Prevláda tradičná práca. Inštitúcie podniku, ich autorita apod. sa pod vplyvom prenikania komunitárnych a tradičných prvkov vyznačujú menšou depersonalizáciou a účinnosťou. Inštitúcie sú málo diferencované.

V socio-profesionálnych štatusoch a rolách

Profesionálne štatusy a roly vykazujú malú diferenciáciu a mobilitu. Prevažuje univerzálny typ manuálneho pracovníka. Do inštitucionálnych a profesionálnych vzťahov a rol silne zasahujú prvky susedských, rodinných a tradičných vzťahov. Sociálny i profesionálny štatus pracovníkov má malú prestíž.

V spoločenskej kultúre systému

V podniku existujú vlastné normy inštitucionalizovaného jednanja, sankcií a inštitúcií (subkultúra). Mnohé z prvkov spoločenskej kultúry (i subkultúry) nie sú formalizované a jednotné ani v podnikoch rovnakého typu. Dochádza k ambivalentnému prenikaniu hodnôt, najmä tradi-

cionálneho a komunitárneho typu. V sústave majú významné miesto tradičné a charizmatické autority i závislosti pred kompetenčnou, racionálnou autoritou podnikových inštitúcií.

V spoločenskej organizácii systému

Princípy sociálnej organizácie i technicko-ekonomickej organizácie majú v JRD menej formalizovaných prvkov a odlišujú sa od iných podnikov rovnakého typu. Organizácia výroby má menej prvkov vedeckého riadenia, prevláda tradičná deľba práce a riadenia. Výkon moci je autonómne samosprávny. Miera voľnosti prvkov organizačnej štruktúry je veľká, siahajú často až k hranici anómie.

SOCIÁLNA VÄZBA V PODNIKU

Fungovanie sociálneho systému poľnohospodárskeho podniku predpokladá existenciu procesov, ktoré zvnútra usústavňujú prvky tohoto systému, tj. sociálne útvary, vzťahy a procesy v podniku, do cieľovej konformného, vzájomne spätého systému. Konštituujucou zásadou týchto procesov musí byť princíp optimalizácie záujmov, potrieb a aspirácií pracovníkov podniku ako subjektu sociálnych relácií, s inštitucionalizovanými normami, cieľmi a záujmami podniku ako objektu a rámca sociálnych relácií tohoto druhu. Procesy, ktoré túto funkciu plnia, vytvárajú sociálnu väzbu systému.

Sociálna väzba je potom organizovaný proces spoločenských vzťahov, inštitúcií a prvkov spoločenskej kontroly, ktorý usústavňuje sociálne útvary, procesy a vzťahy v podniku vo fungujúci celok, schopný existencie a rozvoja (Š z c e p a ň s k i 1966). Je to proces spájajúci sústavu materiálnych a personálnych jednotiek, medzi ktorými existujú mnohodoménziónálne sociálne, ekonomické, právne, politické, personálne, vecné a iné vzťahy do integrovaného systému schopného fungovania, rozvoja a reprodukcie.

Na procese sociálnej väzby participujú mnohé faktory. Podieľajú sa na nej osobné záujmy, motivácie, ciele a aspirácie individua, profesionálne vzťahy, ktoré spájajú individuum s prácou a podnikom, skupinové sociálne relácie, väzby ku komunite a ekologické väzby, podnikové inštitúcie, mocenské riadiace vzťahy i vzťahy a inštitúcie politické. Každý z týchto faktorov spája individuum a inštitúciu špecifickým typom väzieb a vzťahov, ktoré vo svojom výsledku vytvárajú mnohodoménziónálnu, komplexnú sociálnu väzbu človeka s podnikom.

Jedným zo zaujímavých parciálnych problémov sociálnej väzby je funkcia politických vzťahov a inštitúcií v tomto procese.

Politické inštitúcie podniku (straníka organizácia, jej organizačné jednotky, inštitucionálne politické funkcie apod.) možno v zásade analyzovať ako jednotky, v ktorých, alebo ktorými realizujú rádovo vyššie politické sústavy svoje regulačné a normotvorné impulzy, pokladané týmito inštitúciami za pozitívne funkčné pre dosahovanie celospoločenských politických cieľov. Princípom spätnej väzby sa zase reverzne výsledky týchto impulzov, realizovaných a modifikovaných politickými inštitúciami podniku, stávajú v konečnom dôsledku (cez inštitucionálne kanály a filtre) zdrojom a podnetom emisie nových impulzov od politických inštitúcií vyššieho stupňa. Tento proces, zjednodušený model kontinuity cirkulácie politického riadenia, predpokladá k svojmu nehatenému priebehu konsens základných cieľov, hodnôt a záujmov oboch zúčastnených partnerov, teda podniku i spoločnosti. Znamená to, že vyššie sústavy presadzujú cez politické inštitúcie podniku také spoločenské ciele, ktoré sú v súlade (zásadnom, dlhodobom, koncepčnom) s cieľmi a záujmami podniku a jeho osadenstva, kým na druhej strane vlastné jednanie, aktivita a interpretácia týchto impulzov podnikovými politickými inštitúciami musí byť i pri danej miere voľnosti v súlade nielen so záujmami podniku a jeho osadenstva, ale i s principiálnymi záujmami spoločnosti.

Univerzalizmus politiky spôsobuje, že objektom pôsobenia politických inštitúcií podniku sú v podstate všetky prvky vnútornej štruktúry tohoto systému. Konštituujucou zásadou činnosti politických inštitúcií podniku je vnútorná aktivizácia celého systému k plneniu celospoločenských, normatívne eufunkčných úloh (bez ohľadu na to, či sú tieto úlohy i reálne spoločensky eufunkčné). Plnenie tejto funkcie vyžaduje - okrem existencie spomínaného konsensu hodnôt, normatívov a prostriedkov, ako i správnej, racionálnej organizácie systému podnikových politických inštitúcií - predovšetkým získanie záujmu a aktívnej účasti pracovníkov podniku na realizácii týchto úloh. Je zrejmé, že na racionálnej cieľovej eufunkčnosti politických inštitúcií podniku sa podieľajú nielen oba tieto činitele, ale i rad ďalších.

V procese sociálnej väzby môžu politické inštitúcie podniku, politické vzťahy, záujmy apod. pôsobiť ako prvok so sociálne integračným a kohezívnym účinkom. Pracovník podniku môže cez adekvátne fungovanie týchto inštitúcií a adekvátnym fungovaním v nich pôsobiť a vplývať na procesy v podniku, ako i podieľať sa určitou mierou vplyvu na politickom živote globálnej spoločnosti. Fungovanie v politických inštitúciách podniku môže takéhoto človeka spájať špecifickou väzbou ako s globálnou spoločnosťou, tak i so systémom podniku. Predpoklady k tomu, aby sa politické vzťahy realizované v podniku stali prvkom integrujúcim ich nositeľov s týmto systémom, je zásadne možné stanoviť takto: Politické vzťahy a inštitúcie budú pôsobiť ako prvok sociálnej väzby u tých pracovníkov, ktorí:

- a) akceptujú hodnoty, cieľové orientácie a jednanie vyšších politických sústav;
- b) akceptujú interpretáciu a inováciu týchto hodnôt a jednaní podnikovými politickými inštitúciami;
- c) podieľajú sa na ich uplatňovaní, interpretovaní a realizácii.

V prípade, že je cieľová orientácia vyšších sústav (a), alebo interpretácia a inovácia politických cieľov podnikovými inštitúciami (b), vzhľadom k podniku a záujmom jeho členov, disfunkčná alebo afunkčná, vedie to k izolácii politických inštitúcií, k ich odcudzeniu a k rôznemu stupňu rezistencie subjektov politiky a pracovníkov podniku vcelku voči nim. Na druhej strane pasivita a rezistencia subjektov politiky (c) znemožňuje eufunkčné pôsobenie podnikových politických inštitúcií (b) a v konečnom dôsledku narúša i činnosť vyšších politických inštitúcií (a). V takomto prípade sa politické vzťahy nestávajú kohezívnym činiteľom sociálnej väzby pracovníkov podniku s touto sústavou a vedie to i k ďalším, značne rozdielnym a ďalekosiahlym dôsledkom.

Ak prijímame tieto hypotézy a budeme chápať politickú aktivitu, angažovanosť a inštitucionalizovanú politickú činnosť pracovníkov podniku, ako i adekvátnu činnosť politických inštitúcií podniku ako prvok, ktorým sa upevňuje ich sociálna väzba s podnikom a opačne, politickú pasivitu a rezistenciu za negatívny rys tohoto procesu, musíme z metodologického hľadiska všetky tieto problémy skúmať nepriamo, reflexívne, cez rozbor vonkajších prejavov politických postojov pracovníkov podniku, teda odraz tohoto stavu v ich vedomí a názoroch. Za indikátory nám budú slúžiť tri faktory. Poprvé postoje k politike vôbec, potom postoje k fungovaniu politických inštitúcií podniku a konečne postoje k participácii na politike, tj. inštitucionalizovanej stránickej aktivite.

METODOLOGICKÝ POSTUP

Pri konkrétnom empirickom výskume, na ktorom budeme demonštrovať naznačené hypotézy, boli skúmané postoje pracovníkov typického JRD v kukuričnej produkčnej oblasti Slovenska. Reprezentatívnu vzorku respondentov predstavovala jedna štvrtina stálych pracovníkov

Univerzalizmus politiky spôsobuje, že objektom pôsobenia politických inštitúcií podniku sú v podstate všetky prvky vnútornej štruktúry tohoto systému. Konstituujúcou zásadou činnosti politických inštitúcií podniku je vnútorná aktivizácia celého systému k plneniu celospoločenských, normatívne eufunkčných úloh (bez ohľadu na to, či sú tieto úlohy i reálne spoločensky eufunkčné). Plnenie tejto funkcie vyžaduje - okrem existencie spomínaného konsensu hodnôt, normatífov a prostriedkov, ako i správnej, racionálnej organizácie systému podnikových politických inštitúcií - predovšetkým získanie záujmu a aktívnej účasti pracovníkov podniku na realizácii týchto úloh. Je zrejmé, že na racionálnej cieľovej eufunkčnosti politických inštitúcií podniku sa podieľajú nielen oba tieto činitele, ale i rad ďalších.

V procese sociálnej väzby môžu politické inštitúcie podniku, politické vzťahy, záujmy apod. pôsobiť ako prvok so sociálne integračným a kohezívnym účinkom. Pracovník podniku môže cez adekvátne fungovanie týchto inštitúcií a adekvátnym fungovaním v nich pôsobiť a vplývať na procesy v podniku, ako i podieľať sa určitou mierou vplyvu na politickom živote globálnej spoločnosti. Fungovanie v politických inštitúciách podniku môže takéhoto človeka spájať špecifickou väzbou ako s globálnou spoločnosťou, tak i so systémom podniku. Predpoklady k tomu, aby sa politické vzťahy realizované v podniku stali prvkom integrujúcim ich nositeľov s týmto systémom, je zásadne možné stanoviť takto: Politické vzťahy a inštitúcie budú pôsobiť ako prvok sociálnej väzby u tých pracovníkov, ktorí:

- a) akceptujú hodnoty, cieľové orientácie a jednanie vyšších politických sústav;
- b) akceptujú interpretáciu a inováciu týchto hodnôt a jednaní podnikovými politickými inštitúciami;
- c) podieľajú sa na ich uplatňovaní, interpretovaní a realizácii.

V prípade, že je cieľová orientácia vyšších sústav (a), alebo interpretácia a inovácia politických cieľov podnikovými inštitúciami (b), vzhľadom k podniku a záujmom jeho členov, disfunkčná alebo afunkčná, vedie to k izolácii politických inštitúcií, k ich odcudzeniu a k rôznemu stupňu rezistencie subjektov politiky a pracovníkov podniku vcelku voči nim. Na druhej strane pasivita a rezistencia subjektov politiky (c) znemožňuje eufunkčné pôsobenie podnikových politických inštitúcií (b) a v konečnom dôsledku naruša i činnosť vyšších politických inštitúcií (a). V takomto prípade sa politické vzťahy nestávajú kohezívnym činiteľom sociálnej väzby pracovníkov podniku s touto sústavou a vedie to i k ďalším, značne rozdielnym a ďalekosiahlym dôsledkom.

Ak prijímame tieto hypotézy a budeme chápať politickú aktivitu, angažovanosť a inštitucionalizovanú politickú činnosť pracovníkov podniku, ako i adekvátnu činnosť politických inštitúcií podniku ako prvok, ktorým sa upevňuje ich sociálna väzba s podnikom a opačne, politickú pasivitu a rezistenciu za negatívny rys tohoto procesu, musíme z metodologického hľadiska všetky tieto problémy skúmať nepriamo, reflexívne, cez rozbor vonkajších prejavov politických postojov pracovníkov podniku, teda odraz tohoto stavu v ich vedomí a názoroch. Za indikátory nám budú slúžiť tri faktory. Poprvé postoje k politike vôbec, potom postoje k fungovaniu politických inštitúcií podniku a konečne postoje k participácii na politike, tj. inštitucionalizovanej stránickej aktivite.

METODOLOGICKÝ POSTUP

Pri konkrétnom empirickom výskume, na ktorom budeme demonštrovať naznačené hypotézy, boli skúmané postoje pracovníkov typického JRD v kukuričnej produkčnej oblasti Slovenska. Reprezentatívnu vzorku respondentov predstavovala jedna štvrtina stálych pracovníkov

podniku (76 respondentov). Technickým prostriedkom výskumu bol štandardizovaný interview, doplnený zúčastneným pozorovaním a rozborom materiálov.

V metodologickom postupe možno vonkajšie prejavy postojov k politike kategorizovať do troch typov:

1. Politicky aktívne typy s všeobecným záujmom o politiku, politické dianie a informácie.
2. Politicky pasívne typy s nezaujmom o politiku vôbec, ktoré však nejavia vnútorné výhrady k politike, skôr rezignujú, nerozumejú politike.
3. Politicky rezistentné typy, ktoré sa zámerne dištancujú od politiky, nechcú sa zaujímať o politické dianie, nedôverujú politike, majú k nej zábrany a výhrady.

V postojoch k inštitucionalizovanej participácii na politike, k straníckej aktivite, politike a k členstvu v strane možno tiež kategorizovať obdobné tri typy:

1. Partajné typy - členovia strany a záujemci o členstvo v strane.
2. Nepartajné typy - nečlenovia strany, ktorí nemajú záujem o členstvo a prácu v strane, nemajú však ani výhrady a zábrany voči straníckym inštitúciám.
3. Mimopartajné typy - nečlenovia strany, ktorí sa dištancujú od inštitúcií strany, majú výhrady a nedôveru k politike straníckych inštitúcií.

Kombináciou týchto typov je potom možné odlišiť škálu deviatich špecifických druhov politickej a straníckej angažovanosti. Z hľadiska funkcie týchto typov v procese sociálnej väzby s podnikom možno stanoviť nasledovnú interpretáciu. U predstaviteľov kombinácie *politicky aktívny, partajný typ* je možno predpokladať, že sa politické vzťahy, do ktorých v podniku vstupujú, záujem a akceptácia politiky vôbec, stávajú prvkom sociálnej väzby s podnikom. Sú to typy aktívne politicky mysliacich ľudí, informovaných a vyhľadávajúcich politické informácie, ktorí súčasne hľadajú a nachádzajú i možnosti vlastnej politickej angažovanosti, ktorou môžu presadzovať vlastné pojmie politiky, inováciu a vplyv. Sú v danom rámci aktívni tvorcovia politiky.

U predstaviteľov kombinácie *politicky aktívny nepartajný typ* sa aktívny záujem o politiku i popri nezaujme o členstvo a prácu v strane a v politických inštitúciách v podniku môže za určitých podmienok, hoci neformálne, stať potencionálnym kohezívnym prvkom ich sociálnej väzby s podnikom. Tieto typy sa vyznačujú neochotou k aktívnemu zasahovaniu do politiky, sú skôr pozornými a informovanými konzumentmi politiky.

U predstaviteľov kombinácie *politicky pasívny partajný typ* sa inštitucionalizovaná stranícka angažovanosť i popri celkovom nezaujme o politiku môže za určitých podmienok stať potencionálnou súčasťou kohezívnych síl podporujúcich sociálnu väzbu s podnikom. Predstavitelia tohoto typu sledujú svojou straníckou angažovanosťou (nech už je ich vnútorná motivácia akákoľvek) ciele nepolitické. Ide tu o zrejme neadekvátne využívanie politických inštitúcií a aktivity jedinca v nich, s očakávaním prospechu, výhod, moci apod.

U predstaviteľov ostatných kombinačných typov možno konštatovať rôznu mieru politickej i straníckej pasivity a rezistencie, čo svedčí o tom, že sa politické vzťahy v podniku nestávajú kohezívnym elementom ich sociálnej väzby s touto sústavou. Tak napr. typy politicky pasívne nepartajné predstavujú politicky i stranícky indiferentných jedincov, bez stopy angažovanosti v tomto smere, politicky aktívne mimopartajné typy zase ľudí, ktorých záujem o politiku privedol k protipartajným postojom (zrejme v dôsledku negatívnych skúseností s okruhom tých politických inštitúcií, ktoré poznajú); politicky rezistentné nepartajné typy zastupujú ľudí s vyhraneným odporom k politike vôbec, bez vlastnej angažovanosti v straníckych inštitúciách, politicky rezistentné mimopartajné typy zase ľudí, u ktorých sa vyhranený odpor k politike spája s nedôverou, odporom a s výhradami k existujúcim politickým inštitúciám apod.

Pri sledovaní a interpretácii postojov respondentov k funkcii *politických inštitúcií* v podniku možno vychádzať z nasledovných postulátov:

a) Politické inštitúcie podniku (stranícka organizácia, jej výbory, zložky a členovia) majú byť predstaviteľmi politického vplyvu v sústave, majú na tomto základe vytvárať akúsi „elitu vplyvu“, presadzujúcu politiku strany vo všetkých štrukturálnych rovinách svojho pôsobenia, v čom by mal spočívať hlavný princíp odlišnosti týchto skupín od skupín iných.

b) Vplyv, ktorý by mali mať politické inštitúcie podniku a ktorým sa majú členovia strany odlišovať od nestraníkov, by sa mal uplatňovať v adekvátnej oblasti, tj. mal by smerovať k presadzovaniu inštitucionálne eufunkčných, stranou stanovených noriem inovácií a cieľov.

Bolo teda treba odpovedať na otázky:

1. či sa členovia strany a politické inštitúcie podniku vôbec líšia intenzitou vplyvu od nepartajných skupín vcelku;

2. či sa intenzita vplyvu týchto skupín líši od intenzity vplyvu iných, najmä formálnych mocenských elitárnych skupín;

3. v akom smere uplatňujú politické skupiny a inštitúcie svoj vplyv, ak sú jeho nositeľmi.

INTERPRETÁCIA

Základnú predstavu o rozložení postojov k politickej a inštitucionálnej straneckej aktivite respondentov skúmanej vzorky podáva tab. I.

Z materiálu vidno, že všeobecná politická angažovanosť sa vyznačuje temer rovnomerným rozdelením postojov, zatiaľ čo stranecká angažovanosť výraznou prevahou nepartajných typov, ktoré nie sú inštitucionálne politicky angažované, nemajú o takúto činnosť záujem, a typov mimopartajných, ktoré sa zámerne distancujú od strany, jej inštitúcií a práce, majú k nej nedôveru, zásadne nechcú mať s takouto činnosťou nič spoločného.

Politicky aktívne typy sa tvoria najmä zo strednej a tarsej generácie mužov a z mladej a strednej generácie žien. Veľkú prevahu v tejto skupine majú najmä pracovníci nízkeho socioprofesionálneho postavenia (manuálni pracovníci rastlinnej výroby, pomocní pracovníci). U politicky pasívnych typov dominuje hlavne stredná generácia mužov i žien stredného a nízkeho socioprofesionálneho postavenia. Politicky rezistentné typy sú zastúpené hlavne mladou generáciou žien nízkeho socioprofesionálneho postavenia.

Partajné typy sú zastúpené výhradne mladými mužmi vysokého socioprofesionálneho postavenia (vedúci pracovníci, kvalifikovaní pracovníci), nepartajné typy hlavne ženami strednej a najmladšej generácie nízkeho socioprofesionálneho

I. Rozloženie postojov k politickej a inštitucionálnej straneckej aktivite. — The distribution of the attitudes to the political and institutional activities of the Communist Party

Politická aktivita	Politicky aktívny %	Politicky pasívny %	Politicky rezistentný %	Σ %
Stranícka aktivita				
Inštitucionálne partajný	1,3	1,3	—	2,6
Inštitucionálne nepartajný	13,2	27,6	26,4	67,2
Inštitucionálne mimopartajný	17,1	9,2	3,9	30,2
Σ	31,6	38,1	30,3	100,0

postavenia. V mimopartajných typoch dominujú muži strednej a starej generácie stredného a nízkeho socioprofesionálneho postavenia.

U kombinačných typov dominujú politicky i stranícky indiferentné, *pasívne nepartajné typy* a *typy politicky rezistentné, ktoré nie sú inštitucionálne stranícky angažované*.

Ak by sme chceli zostaviť škálu politickej a straníckej angažovanosti pracovníkov typického JRD na Slovensku, dochádzame k záveru, že najväčšia časť družstevníkov (27,6 %) je bez záujmu o politické dianie a stranícky naprosto indiferentná. Politika ako prvok a smer ľudskej angažovanosti nemá v ich hodnotovom vzorci miesta. Na druhé miesto, čo do frekvencie výskytu, sa radia pracovníci s vyhranenými protipolitickými postojmi (politika nie je pre nás, nechceme mať s tým nič spoločného), ktorí nemajú záujem o vlastné zastúpenie v straníckom politickom diani (26,4 %). Tretiu pozíciu na škále zaujímajú pracovníci, ktorých záujem a aktivita pre obecné politické otázky priviedla na mimopartajné pozície (17,1 %). Zaujímajú sa o politiku „vidia do nej“, ale nesúhlasia s interpretáciou politických inštitúcií, nechcú sa v takejto politike angažovať. Konečne štvrtú pozíciu na škále reprezentujú politicky aktívni, ale nepartajní a osobne neangažovaní „konzumenti“. Ich záujem o politiku je „akademický“, naprosto nemajú chuť sa v nej angažovať, nemajú k činnosti politických inštitúcií ani výhrady, ani pozitívne aktívne postoje (13,2 %).

Je zrejmé, že u žiadneho z uvedených typov, ktoré spoločne predstavujú skoro 85 % respondentov vzorky, nemožno predpokladať, že sa ich politické vzťahy, väzby a záujmy, ktoré v podniku naväzujú, stávajú kohezívnym činiteľom ich sociálnej väzby s touto sústavou.

Napriek v nedávnej minulosti často propagovanej tézy o politickej angažovanosti pracujúcich, chápanej ako prostriedok aktivizácie ľudí v práci, vidíme tu pravý opak. Nielenže sa doterajšiemu systému politickej práce, presadzovanému či už vyššími alebo nižšími politickými inštitúciami, nepodarilo presvedčivým spôsobom aspoň všeobecne politicky zaktivizovať rozhodujúcu časť družstevných roľníkov - skupinu, ktorá bola, je a v demografickej štruktúre nášho štátu i v budúcnosti bude významné politikum. Naopak, doterajší model systému politickej práce zanechal viac ako dve tretiny respondentov, príslušníkov tejto vrstvy, v roli politicky neangažovaných alebo všeobecne protipoliticky naladených ľudí. O tom, že je to „zásluha“ naprosto nesprávneho systému politickej práce a nie akási predom daná vlastnosť roľníkov, „zdedená nedôvera“, či vina iných „objektívnych okolností“, svedčí naprosto presvedčivo fakt, že i tá časť družstevných roľníkov, ktorá je všeobecne politicky aktívna, má záujem o politiku a politické dianie (zhruba tretina skúmaných v našej vzorke), vyjadruje jednoznačne nedôveru k angažovanosti v politických inštitúciách, strane, politických funkciách apod.,

II. Postoje k podnikovým politickým inštitúciám. — The attitudes to the political institutions within the enterprise

Politické skupiny v podniku	Orientácia	Vo sfére interindividuálnej	Vo sfére mocenskej
Tvorila elitu vplyvu	adekvátna neadekvátna	28,9 21,1	31,6 3,9
Netvorila elitu vplyvu		50,0	64,5

nechce sa v nich angažovať alebo v najlepšom prípade chce zostať v tomto smere neutrálna.

Politické inštitúcie podniku - a zrejme i mimo podniku - nedokázali svojím doterajším pôsobením zaangažovať a zaktivizovať rozhodujúcu väčšinu ľudí na politických cieľoch, nedokázali spojiť a usústaviť obecné politické, celospoločenské záujmy s personálnymi záujmami subjektov politiky. Tento stav dokresľujú postoje, ktoré k podnikovým politickým inštitúciám respondenti našej vzorky vyjadrujú (tab. II).

Podľa presvedčenia väčšiny respondentov vôbec netvorí politické inštitúcie podniku (stranícke inštitúcie, funkcionári, členovia strany apod.) „elitu vplyvu“ - skupinu, ktorá by presadzovala záujmy, normy a princípy, na ktorých je naša politika založená. Naviac, ak tieto skupiny vplyv majú, presadzujú ho neadekvátne, tak, že týmto záujmom, normám a princípom neslúži. Prejavuje sa to najmä tam, kde sa politické inštitúcie podniku angažujú v interindividuálnych vzťahoch, teda v oblasti, ktorá je na správne, adekvátne jednanie najcitlivejšia. Tu sa podľa presvedčenia respondentov najviac skresľuje inštitucionálna činnosť politických skupín, neadekvátne sa presadzujú záujmy jednotlivcov, klik a skupín miesto toho, aby sa robila skutočná, celospoločenským princípom a normatívom zodpovedajúca politika. Politické inštitúcie podniku a ich predstavitelia v tejto interindividuálnej sfére, sfére upravovania medziľudských vzťahov, buď nemajú žiaden vplyv, alebo ak ho majú, používajú ho nie k realizácii adekvátnych cieľov, ale osobných alebo skupinových záujmov jednotlivcov. V rovine mocenských vzťahov, tam, kde ide o otázky riadenia, zodpovednosti, moci a autority, majú politické inštitúcie podniku podľa názoru respondentov vplyv o niečo väčší a skoro plne adekvátny.

ZÁVER

I keď cieľom predloženej state nemohol byť vyčerpávajúci obraz o funkcii politických vzťahov a inštitúcií v sociálnom systéme poľnohospodárskeho podniku, možno z uvedených hypotéz a z ich interpretácie na typickom empirickom materiáli vyvodiť niekoľko významných záverov. Predovšetkým možno konštatovať, že politické vzťahy sa v podnikoch tohoto typu zatiaľ väčšinou nestali činiteľom, ktorý by spolupôbil na upevnenie spojenia človek - inštitúcia, na identifikácii pracovníkov s podnikom, na ich sociálnej väzbe s týmto systémom. Pôsobia v tomto smere skôr afunkčne alebo disfunkčne. Za hlavnú príčinu tohoto stavu možno považovať neadekvátne, väčšinou afunkčné alebo disfunkčné pôsobenie samotných politických inštitúcií v podniku. Pri doterajšom systéme práce našich politických inštitúcií však možno, i keď bez nároku na generalizáciu, usudzovať, že korene tohoto neadekvátneho pôsobenia treba hľadať v celkovej koncepcii administratívneho, direktívneho, nedemokratického spôsobu politickej práce, ktorý donedávna v našom politickom systéme ako celku dominoval. Odcudzenie subjektu politiky od politiky ako takej, ktoré sa tu prejavuje, strata pozitívnych väzieb, ktoré by politika ako zjednocujúci činiteľ mala naväzovať, avizuje vážne nebezpečenie. Veď roľníci, členovia JRD, sú politikum a veľmi dôležité politikum, ktoré nemožno podceňovať.

Literatura

- KLOFÁČ J., TLUSTÝ V., 1965, Soudobá sociologie I. Praha.
KLOFÁČ J., TLUSTÝ V., 1967, Soudobá sociologie II. Praha.
KÖNIG R., 1967, Soziologie. Fischer Lexikon Bd. 10.

- KŘENEK F. a kol., 1966, Úvod do sociologie vesnice a zemědělství. Brno.
LARSEN O. N., LUNDBERG G. A., SCHRAGG C. C., 1967, Sociologie. (Výňatky) Ústav
ML pro vysoké školy. Praha.
MATEJKO A., 1967, Nástin sociologie práce. Praha.
MAYNTZ R., 1966, Die soziale Organisation des Industriebens. Stuttgart.
MILLS Ch. W., 1966, Mocenská elita. Praha.
SZCZEPANSKI J., 1966, Základní sociologické pojmy. Praha.
ŠAMALÍK F., 1967, Člověk a instituce. Praha.
TAUBER J. a kol., 1965, Sociologie venkova. Praha.

Došlo dňa 25. 2. 1969

Some Functions of the Political Relations and Institutions within the Social System of the Agricultural Enterprise

The study deals with some functions of political relations and institutions active within the social system of the agricultural cooperative enterprise; the main point of view is that connected with the influence of the above factors on the integration of the enterprise social system.

The system of social formations, processes and relations forms an active, dynamic entity capable of further development; within this entity, the varied elements of different genetical and structural properties are combined and incorporated in the social system by means of a specific type of social linkage. Among numerous other factors (professional relations, group, psychical, economic, legal and other relations and dependences) it is also the elements of political relations and institutions that form this linkage.

According to the author's hypotheses, the elements of the political relations and institutions within the enterprise, the participation of workers in the political relations, an adequate function of political institutions in this system, and other factors can become a cohesive linking element which, in interaction with other factors, provides for an internal integration of the subjects of the relations within the system, an for a general integration of the system as a whole. It follows, however, from the empirical material, that in an actual social environment of a typical agricultural enterprise, the political relations and institutions do not become such a cohesive element: on the contrary, they have an adverse or at least different function. The predominant component of the social system within the enterprise is represented by indifferent types (indifferent in their relation to generally political and party institutions), by types uninterested in political activities, by types politically resistant, uninvolved in party institutions, and, finally, by politically active types, who are, however, politically striving against the party-activity involvement. According to the opinion of most of the respondents, the political institutions in the enterprise exert no influence on the authority, or where there is such an influence (particularly in the sphere of the relations among individual persons), - the implications are not as desired.

The mentioned facts indicate that there still are serious problems in the function of the political system, in its mechanism and content; the problems occur not only when the subject matter is judged from the point of view of the functioning of the relations within the enterprise proper but also when the total political involvement and activity of the subjects of policy in the system of overall political relations is taken as the basic approach to the matter.

Adresa autora:

Ing. Zdenek Š t a s t n ý, CSc., Sociologický ústav SAV, Bratislava, Dúbravská cesta.
